

A kezdet kezdetén

A magyar gyárpár a nyolcvanas és a kilencvenes években. — Az első iparfejlesztési törvények. — Rohamos iparosodás a millénium évtizedében.

1871-ben gyárpári statisztikát rendeztek Magyarországon. Az első volt ez ebben a nemben s természetesen kezdetleges is. A gyárpár fogalma még nem alakult ki; gyárnak számítottak minden olajút, pedig ezekben egy, vagy két fő forgatta a nagy kereket, amely a falusi molnárak és ácsok keze alól kikerült egyszerű sajtoló szerkezeteket mozgatta. Az ecetgyár is „gyár” volt, pedig ehhez nem is kellett hajtórő. Gyár volt minden szárazmalom, sőt a vízimalmok és szélmalomok is azok voltak. A statisztika 2705 „gyárat” számlált össze s ezek között 294 olajgyár, 50 keményítőgyár, 70 ecetgyár, 448 pálinkafőző, 640 szeszgyár, 161 fűrészmalom szerepelt. Ezek együtt már 1663 „gyárat” foglalnak le a maguk kategóriái számára az ország akkori „nagyiparából”. A többi pedig malmokból, téglagyárakból állott s talán minden tizedik érte el azt a mértéket, amely ma minimumnak számít: gépi hajtórő, vagy legalább húsz munkás.

Az úttörő nagyok.

1880-ban azonban a fővárosban már 43 ipari részvénytársaságról ad számot a cégbíró-ság. A tőkében legerősebb vállalat a *Salgótarjáni Köszénbánya*, amelynek 2,580.000 forint az alaptőkéje. Élén már *Chorin Ferenc* áll, akinek energiája, üzleti zsenialitása és szervező ereje az elkövetkező évtizedek hosszú során át volt az ország nagyiparának egyik legfontosabb tényezője és előre lendítője. A *Rimamurány-Salgótarjáni Vasmű Rt.* csak a következő évben évben, 1881-ben csatlakozott a sorhoz, de azonnal el is foglalta a legelső helyet, mert 7,350.000 forint volt a saját tőkéje. A *Salgó* második helyre szorult és utána is meglehetősen távolsgaban következtek a többi kisebb-nagyobb vállalatok.

A *Ganz*nak, amely 1869 óta töri az utat a magyar ipar számára, ebben az időben 1,920.000 forintot az alaptőkéje. Időrendben azonban mindezeket megelőzi a *Pesti Henger-malom Rt.*, amelyet 1839-ben alapítottak és amely a nyolcvanas évek elején egymillió forintot hatalmas tőkével rendelkezik. Még régebb, mert 1826-ban alakult a „*Kereskedelmi Épület Rt.*”, amely itt szerepel az iparvállalatok között, de lényegében természetesen nem itt volna a helye. Itt csak azért említjük meg, mert érdekes, hogy eszerint gyakorlatilag is már a huszas évek elejétől kezdve megvolt a lehetőség a részvénytársaságok alakulására és e felszázadnál is hosszabb idő alatt, a nyolcvanas évek elejéig mindössze negyvenhárom tud megerősödni és tudja fennállását biztosítani.

Malmok és a többiek.

Az egyes iparosoktól származó névsort, a következő neveket találjuk meg: a malmok között a *Concordia* (1865-ben alapították) 1,150.000 forinttal, az *Első Budapesti Gözmalom* (1868) egy millióval, az *Erdészeti Gözmalom* alaptőkéje ugyancsak 1868-ból csak százezer forinttal maradt el a Budapesti mögött; a *Lujza malomnak* (szintén 1868) az alaptőkéje 700.000 forint, a *Magyar Általános Hítelbank Egyesült Gözmalmai* számára 1,021.175 forint közös alaptőkéjét hasít ki a bank. A magyar ipartörténelemben körülbelül ez az első modern értelemben vett koncern. Vajon támadtak olyan hevesen az akkori sajtóban, mint hogy a maiakat szokás? Igaz, a sajtó maga volt még a legmesszebb akkor attól, hogy tőkeérdekek vállalkozással „feljődjék” s ennél fogva közelebb állott a közérdekekhez. Támadásban és dícséretben sokkalta több szerepe volt az egyéni meggyőződésnek, a hitnek, mint az érdeknek, amelyet a szerkesztőségek legtöbbször csak szolgálnak, de nem diktálnak.

A malmok sorát a *Pannónia* folytatja (1863) 1,220.000 forinttal; a *Pesti Molnár* és *Sütők Gözmalma*, amelyet szintén a malomalapítás nagy évében, 1868-ban hoztak létre, 900.000 forint a saját tőkéje, a *Viktória Gözmalom* (1866) csak 30.000 pengővel marad a háromnegyedmillió mögött. A malmok csoportja tehát valóban igen erős; az első komoly magyar ipari ágazat ez; százezre-lékösen a magyar földből nőtt ki, megfelelt a magyar gazdasági élet jellegének és egyúttal megmutatta a nagyszabású alakulás lehetőségeinek útját az egész magyar nagyipar és nagyvállalkozás számára.

Ugyan mi van a vas- és gépcsoportban? A *Ganz* mellett mindössze a *Schick-féle Vasöntőde és Gépgyár* dolgozik 1869 óta, egymillió forintnyi tőkéjével. Ami ezenkívül van, az még nem ért meg a részvénytársasági formára, magánkézben van. Bár igaz, jó szakemberek kezében S ha részletesebben beszélhetnénk bele a kor gazdasági képének megajzolásába, már itt egész sor nevet idézhetnénk, akiknek keze alatt később hatalmas és neves vállalkozások virágoztak ki. A vas- és gépipari csoport aránylagos fejlettségét mutatja az is, hogy a *Rima* már megalakul-

sakor hatalmas méreteket ölthet és ipari tőkének olyan fókuszba való gyűjtését hajtja végre, amelyhez hasonló addig nálunk még nem fordult elő.

Nagyon érdekes, hogy ebben az időben már két hatalmas vasúti kocsi-kölesző vállalatunk is van: az *Általános*, amely 1.2 és a *Nemzetközi*, 1.6 milliós alaptőkével. Az *Általános* már 1872 óta dolgozik s ez mutatja, hogy a ki-evezés után milyen lendülettel indult meg a magyar gazdasági élet kibontakozása.

A textiliparban teljesen magában áll az *Első Magyar Gyapjumasó és Bizományi Rt.* (1867), az akkori méretekhez képest elég tekintélyes 1,450.000 forintnyi tőkével. Az *Első Magyar Pamutfonó és Szövőgyár* csak 1883-ban alakult meg s 600.000 forintnyi alaptőké gyűjt össze.

A szesz- és sörgyárak közül élnek: *Részvény serfőzde* (1867) 1,200.000 forint, a *Gschwindt-féle gyár* (1876) 700.000 forint alaptőkével. Harmadiknak a *Temesvári Gyártelep Rt.* csatlakozik hozzájuk 1883-ban. Alaptőkéje fél-millió forint.

Megvan már az *Első Magyar Papírpár Rt.*, az övé a nagyszabonai papírgyár, (1873-ban alakult), megvan az *Első Magyar Kártyagyár Rt.*, amely ugyancsak 100.000 forinttal dolgozik, de alapítási éve, az 1869 mutatja, hogy a hon férfiai a kártyagyártást valóban sürgős szükségletnek érezték a szabadság beütése után. S ha már a papírosnál és a papírosból készült nemes áruknál tartunk, akkor az irodalmi és kiadó-részvénytársaságokkal kell folytatnunk a sort. Az *Athenaeum* 1868 óta működik s ekkor 20.000 pengő, — nem mai pengő, hanem akkori pengő forint, ami nem száz gyege fillért, hanem száz izmos krajcárt jelentett, — híján egy fél millió az alaptőkéje; a *Franklin* öt évvel fiatalabb és 120.000 forinttal gazdagabb; igazgatóságában ott van a *Gyulai Pál*, meg a *Ballagi Mór* neve. A *Pesti Könyvnyomda* egy évben alakult az *Athenaeummal*, de csak 295.000 forint a saját vagyona. 1881-ben alakult az első magyar zeneműkiadó részvénytársaság is, a *Harmónia*, amely igen fényes neveket gyűjt össze igazgatóságában.

A vegyészeti ipar aránylag gazdagabb sok más iparosportnál. A *Pesti Spódium és Csontlisztgyár* 1868 óta működik és alaptőkéje 240.000 forint, a *Magyar Asphalt* 1878 óta áll fenn, alaptőkéje 110.000 forint, a *Magyar-Német Szóda és Vegygyár Rt.* (1876) 700.000 forinttal, s ide tartozik a *Szegedi Légszuszogató Rt.* is (1868) 230.000 forinttal. A *Kőolajfinomító Rt.* 1882-ben alakul meg két millió forinttal. 1882-ben megalakul a *Nagysurányi Cukorgyár* másfél millió forinttal, hogy segítsen valamennyire kiegyenlíteni azt a rémitő különbséget, amely a mezőgazdasági jellegű Magyarországot Ausztriától s annak elsősorban cseh és morva részei felől a cukorgyártás tekintetében is elválasztja. 1882 az alapítási éve az *Unió keményítőgyárnak* is, 240.000 forint alaptőkével.

Szénbányavállalatok a *Salgó* mellett: *Északmagyarországi Egyesült Köszénbánya és Iparvállalatok* (1881) 1.6 millióval, a *Köszénbánya és Téglagyár Társulat Pesten* is szénbányának számít még ebben az időben) 1860-ban alapították, tőkéje 1,300.000 forint. A *Nemti Köszénbányának* 800.000 forint az alaptőkéje.

Téglagyárak: *Kőbányai Göztéglagyártársulat* 1869-ben 336.000 forinttal, a *Pesti Építő Rt.* (1872) 1,840.000 forinttal; 1869-ből való az *Ujlaki Téglák és Mészégető Rt.*, amelynek 313.000 forint az alapvagyona és 1882-ben alakul meg a *Szentlőrinci Téglák és Terra-kőtagyár* is 120.000 forinttal. A belső anyag rokonságnál fogva ide vehetjük a *Sárospataki Kovamalomok gyárat* is, amely a fejlett magyar malomiparnak megfelelően már 1869-ben megkezdte működését és változatlan serénységgel dolgozik hosszú évtizedeken át, holott alaptőkéje mindössze 93.000 forint.

A többi iparágakban a favállalatokat mindössze a *Magyar Német Erdőipar Rt.* képviseli (1873) 2,000.000 forinttal. Van még egy *Első Magyar Sertészhalás és Köleselőlemez Rt.* is (1868) fél millió forinttal, s van egy *Szállodabérlő Rt.*, amely a Hungária bérletére alakult. Alaptőkéje 444.000 forint.

Ez a névsor adja a magyar nagyipar úttörésének első eredményeit. Ahogy így visszanezünk rá, meglepődéssel állapíthatjuk meg, hogy ez a kezdeményezés igen egészséges nyomon indult el, hiszen e vállalatok javarésze ma is dísz a magyar gazdasági életnek.

De bizony egy nagy ország számára, amelynek akkor voltunk, igen szerény kezdet volt ez. Az iparosnépességből, amelynek a száma, mint mondtunk 788.970 volt, 380.786 volt az önálló vállalkozó, mindössze 2.095 a „tiszt és üzletvezető”, 222.315 a segéd, 83.899 a tanonc, 77.321 a szakképzetlen munk-

lás és 22.554 a családi kisegítő. Tipikusan, sőt végzetesen kisipari jellegű szerkezetre mutatnak ezek a számok, amelyben az önállóak csak egy hajszállal maradnak el az iparral foglalkozó egész kereső népesség fele mögött. Átlagban minden önállóra csak egy alkalmazott jut: beleszámlítva azokba még a segítő családtagokat is.

Nem is csoda hát, ha a magyar országgyűlés 1881-ben már megszavazza az első iparfejlesztési törvényt, — az 1881:XLIV. törvényekik volt az, — és különböző kedvezéseket ígér az ipari vállalkozás számára. Ha újra iparfejlesztő törvényt készítenek elő, igen böcs dolog lenne, ha egészen ezekig az időkig visszatekinteneink és megvizsgál-nánk, milyen erőfeszítéseket tettünk eddig az ország egészséges irányba való kifejlődése érdekében, mi vált be ezekből az elgondolásokból és milyen tanúságokat szolgáltat a közvetlen múlt a mai nehéz idők névére.

De, sajnos, ebben az irányban olyan kevés belátás jelentkezik, hogy Magyarországnak még egy gazdaságtörténelmet sem írtak meg a modern időkre vonatkozóan.

A millenium évtizedében.

Az iparfejlesztési törvényt nem is egészen tíz év múlva új törvény váltotta fel és a millenium évtizede már ennek a jegyében indult meg fejlődésének. Az 1890:XLIII. tc. alapján kedvezményben részesült 269 mezőgazdasági szeszgyár, 38 gépgyár, 6 arany- és ezüstművelő gyártelep, 11 bányászati vállalkozás, 2 bórgyár, 30 élelmiszeri iparvállalat, 18 faipari, 48 fonó-szövőgyár, 1 gyermekjátékgár, 4 hangszer-, 13 papírgyár, 3 ruházati-, 7 szesz-, 4 tudományos eszköz- és tan-szergyár, 17 üveg-, 51 vas és fémipari üzem, 79 vegyészeti, 4 villamossági gyár. Látnivaló, hogy mezőgazdasági szeszgyártásunknak, fonó-szövőiparunknak, papír- és vasfémipari termelésünknek igazi alapjait ebben az évtizedben rakta le az előrelátó gazdasági kormányzás. Természetesen csak olyan szemmel szabad ezt nézni, ahogy általában a megalapozás munkáját. 1898-ban hazánkban összesen 3521 mechanikai szövőszék és 110.152 orsó volt üzemben.

Azonban ezeknek az éveknek ipari lendülete már abszolút számokkal mérve is igen nagy. Mert 1889 és 1897 között Magyarországon 1609 új iparvállalat létesült, összesen 45.084 munkással, ami több, mint az egész addigi nagyipar volt. Ez a nyolc év több eredményt ért el, mint az az idő, amely azt a magyar ipar történelmében megelőzte. Ez az, ipari korszak már nagyszabású tőkéket is megmozgatott, mert ezek a vállalatok együtt 206.7 millió koronányi beruházást mutattak ki.

Ennek a fejlődésnek volt az eredménye, hogy a múlt század végén már az ipari kivitelben a *liszt* mellett jelentkezik és szerephez jut a *vas, fém és a gép* is, a *bőr és a bőr-árú*, a *gép és géprész*, a *kocsi*, a *hajó*, sőt már a *baucsuk* is. 1891-ben még csak 5304 ipari kazán volt az országban, 1899-ben már 8244. Felénél többlet növekedett a szám nem egészen egy évtized alatt. A múlt század végén évente legalább kétszázmillió koronára rugott a különböző állami, közhatóságok és állami vállalatok iparcikkszükelete. Ez természetesen olyan rendszeres foglalkoztatást biztosított az iparnak, amely igen fontos volt annak fejlődése szempontjából.

De hogy még mennyi elvégezni való munkánk volt, azt az is mutatja, hogy 1898-ban nálunk összesen húsz cukorgyár működött, Ausztriában ellenben 213. A mi gyáraink általában nagyobbak és modernebbek voltak az osztrákokénál és így a termelés mennyiségében nem maradtunk el annyira, mint a gyárak száma tekintetében. Azonban Ausztria mellett a mi iparunk még igazi gyermekcipőben járt. Így kívánta ezt az osztrák politika és így alapozta meg a szömrű magyar történelem. Itt van egy-két példa. A múlt század végén *gyapjúipari* cikkekkel 104.3 millió koronára értékűt fogyasztottunk, ellenben idehaza csak 10.3 milliót termeltünk. Len-, kender-, pamut- és jufafogyasztásunk 172.2 millió, hazai termelésünk 20.7 millió. *Selyemből* 47.1 millióért vásároltunk mindenféle cikket, de itthon nem tudunk többet előállítani ennek egy negyvenhatedrésznél.

És a mezőgazdasági jellegű Magyarországnak 1.1 milliónyi értékű *sonkát, kolbászt, húsneműt* termelt idehaza, ugyanakkor pedig 2.8 millióval adózott e cikkek fejében legnagyobb-részt Prágának!

Gyarmat voltunk, amelyet csak lassú és szívós munkával lehetett kiszabadítani a mult gyilkos öleléséből. Így mentünk neki az új évszázadnak.

Az új évszázadnak, amely igen rövid virágzás után minden addiginál rémitőbb katasztrófába döntött bennünket.

Az új magyar papírpár

Irtá: HERZ HENRIK DR.,

az Első Magyar Papírpár Rt. vezérigazgatója

A trianoni Magyarország az erdőségekkel együtt elvesztette papírpárának túlnyomó részét. A diósgyőri papírgyáron kívül minden mai gyártelep az elszakított területeken volt és így a gazdasági újjáébredéssel párhuzamosan, új, belföldi gyárpár megteremtéséről kellett gondoskodni.

A hazai papírgyártás kifejlődésének legnagyobb akadályai az a tévhit volt, hogy belföldi nyersanyag hiányában, a gyártás nem lesz rentábilis. A cellulózeipar fejlődése már néhány év múlva az ellenkezőjét fogja bizonyítani. A cellulózeipar a nehézipar méreteit veszi fel és az exportárai belátható időn belül alacsonyabbak lesznek, mint a papírgyárak közepénagságú cellulózeiparainak önköltsége. Az új magyarországi papírpár első-sorban tehát a belföldi hulladéknagyokra támaszkodott és egy csomagoló- és szalma-papírgyár építésével kezdődött meg (Csepel). Ezután egy modern kartonlemezyár épült fel (Budafok), amelynek nyersanyaga részben szintén a hulladékpapír, majd ezt követte a diósgyőri finompapírgyár felállítása. Az 1929. év elején került üzembe a teljesen modern berendezésű fűzői papírgyár és fűző-szóló, a csepeli és budafoki papírgyárak pedig egy-egy új papírgéppel bővítették üzemüket. A magyarországi papírgyárak kapacitása jelenleg 1500 vagón nyomó- és író-papír, 500 vagón csomagolópapír és 500 vagón karton. Ezenfelül még ez év folyamán újabb két papírgépet kerül üzembe, körülbelül 600 vagón termelőerővel.

Külkereskedelmi mérlegünk feljavításában mennyiségileg és értékben egyaránt jelentékeny szerepet játszott a belföldi papírpár kifejlődése, minthogy a nyomó- és írópapírbővelet már az 1929. évben körülbelül 4,000,000 pengővel esökkent. Az író- és nyomópapír vámvédelmébe hivatva van a magyar papírpárnak oly mértékű kifejlődését biztosítani, amely azt versenyképessé teszi a külföldi dömpinggel szemben.

A hazai papírgyártás fejlődésének legnagyobb biztosítékát a jelenlegi alacsony papírfogyasztási fejkvótában látom, ami évente mintegy 10 kg. fejenként, a németországi 26 kg.-al szemben és remélhető, hogy az ország kulturális fejlődése folytán a jelenlegi papírfekvóta, belátható időn belül legalább is 50 százalékkal fog emelkedni.

Az új életre kelt ipartanács lesz hivatva arra, hogy a papírpár további fejlődésének olyan irányt adjon, amely a külkereskedelmi mérleg szempontjai mellett figyelemre méltatja a fogyasztás jogos kívánságait is. A papírpár és a papírt feldolgozó nyomdaipar érdekei azonosak és ennek az elvnek eltérésztése mindenkor a papírpár kárára történik.

Fürst Jakob és Fiai

Budapest, V., Sas-u. 20—22.

Fürst Jakob és Fiai céget 1861. évben alapította Kánitz Ignác és Fürst Jakob. A vállalat Kánitz és Fürst bejegyzett cég alatt indult meg. A társak 1873. évben a legnagyobb békességben elváltak, kijelentvén, hogy egymásnak konkurenciát csinálni nem óhajtanak és ezért mindegyik más-más szakmát fog választani. Kánitz Ignác a divatúri szakmába ment át, Fürst Jakob pedig az úgynevezett courrens pamutárúk elhelyezésével foglalkozott.

Évek folyamán a forgalom igen fellendült és amikor az utaztatások megkezdődtek, a cég mindjárt több utazóval látogattatta a vidéki vevőket. Később üzleti tevékenységét Szerbiára is kiterjesztette, ahol igen kelle-mes, nagy mennyiséget fogyasztó állandó vevő-körre tett szert.

1891. évben Fürst Imre, 1894-ben Fürst László és 1897. évben Fürst Bertalan lépett be, mint cégtag az üzletbe.

Fürst Jakob közgazdasági tevékenységének elismerésül 1899. évben a „maróthi” névvel a magyar nemességet kapta. Maróthi Fürst Imre 1899-ben, maróthi Fürst Jakob pedig 1900-ban meghalt. A vállalatot ezután maróthi Fürst László és Bertalan vezették. Részt vettek a Magyar Általános Hítelbankkal együtt a Kartonnymó Ipar Rt. megalapításában. Időközben maróthi Fürst Bertalan a cégből kilépett és ma annak egyedüli tulajdonosa maróthi Fürst László.

A vállalat ma főképpen a magyar textilipartermékek terjesztésével foglalkozik igen nagy mértékben, külföldön is. Az elszakított országrészekben lévő régi klientár ma is nagy szeretettel tartja fenn a céggel való összeköttetést és mondhatjuk, hogy az összes békebeli vevők úgy Jugoszláviában, mint Romániában állandóan a cégtől vásárolnak. A cég legfontosabb üzletága a nyersárú kikészítése és ezen a réven csaknem az összes hazai gyárakat foglalkoztatja. A fehérített és festett árú a legkelendőbb cikkek közé tartoznak és ezek között vannak egyes márkáruk, amelyeket már 25 éve a vevőkör igen nagy mennyiségben vásárol.

1921. évben alapította a cég a Magyar Svájci Textil Rt.-ot, amely azóta a svájci textilipartermékek importjával foglalkozik és ezen a réven nagy forgalmat ér el.

Foltos
**cipője
új lesz**
ha azt TRIOS BÖRFESTÉKKEL
átfestli. Csak TRIOST fogadjon el.
Mindentől kapható. Gyártja TRIOS, Ul., Yörösyári-út 97!